



UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ,
FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE
„GEORGE EMIL PALADE”
DIN TÂRGU MUREȘ

Școala Doctorală De Litere, Științe Umaniste și Aplicate
Domeniul: ISTORIE

TEZĂ DE DOCTORAT

Rezumat

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

PROF. UNIV. DR. GIORDANO ALTAROZZI

DOCTORAND:

ȘERBĂNAT (ȚIBULEAC) ANDA-FLORINA

TÂRGU MUREȘ

2022



UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ,
FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE
„GEORGE EMIL PALADE”
DIN TÂRGU MUREȘ

Școala Doctorală De Litere, Științe Umaniste și Aplicate

Domeniul: ISTORIE

Politica educațională a Uniunii Europene

Perspectiva istorică și implicațiile acesteia în procesul de europenizare a învățământului superior din România

(1945-2020)

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

PROF. UNIV. DR. GIORDANO ALTAROZZI

DOCTORAND:

ȘERBĂNAT (ȚIBULEAC) ANDA-FLORINA

TÂRGU MUREȘ

2022

Cuprins.....	3
INTRODUCERE.....	6
CAPITOLUL I. CONSIDERAȚII INTRODUCATIVE ȘI METODOLOGICE ALE CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE.....	13
1.1 Încadrarea cercetării în domeniul de studiu al istoriei educației.....	14
1.2 Stadiul actual al cercetării.....	19
1.2.1 În literatura de specialitate internațională.....	20
1.2.2 În literatura de specialitate românească.....	30
1.2.2.1 Procesul de integrare europeană în publicațiile românești.....	32
1.2.2.2 Perspective despre dinamica învățământului superior românesc.....	40
CAPITOLUL II. CONSIDERAȚII TEORETICE PRIVIND STRATEGIA EDUCAȚIONALĂ EUROPEANĂ ȘI IMPLICAȚIILE ACESTEIA ÎN FOSTELE STATE COMUNISTE.....	43
2.1 Scurt istoric privind cooperarea în domeniul învățământului superior în cadrul Uniunii Europene.....	45
2.2. Cadrul instituțional european de implementare a strategiei educaționale.....	50
2.3 Internaționalizarea învățământului superior. Delimitări conceptuale.....	54
2.3.1 Internaționalizarea vs. globalizarea învățământului superior.....	59
2.3.2 Abordări și implicații ale internaționalizării învățământului superior în context național.....	61
2.4 Paradigma tranziției și reforma învățământului în fostele state comuniste.....	65
2.4.1 Europeanizarea și tranziția: concepte cheie în analiza dinamicii învățământului superior românesc.....	72
2.4.2 <i>Policy</i> vs. <i>Politics</i> – un element distinctiv al tranziției în ceea ce privește politica educațională.....	76
CAPITOLUL III. O PERSPECTIVĂ ISTORICĂ ASUPRA EVOLUȚIEI DOMENIULUI EDUCAȚIEI ÎN PROCESUL DE CONSTRUCȚIE EUROPEANĂ.....	78
3.1 Inițiative culturale și educaționale europene în contextul european postbelic (1945-1956).....	81
3.1.1 Europa după război – prefigurarea Europei unite.....	81
3.1.2 Prefigurarea cooperării europene în domeniul educațional și cultural.....	83
3.2 Educația și formarea profesională în evoluția legislației primare a Comunității Europene.....	87
3.2.1 Tratatul de la Paris și fondarea Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului.....	87

3.2.2	Tratatele de la Roma și prefigurarea cooperării în domeniul educației la nivel comunitar.....	89
3.2.3	Prevederile Actului Unic European cu privire la rolul cercetării și al tehnologiei în cadrul pieței unice.....	92
3.2.4	Reglementarea domeniului educației și al formării profesionale în Tratatul de la Maastricht.....	94
3.3	Evoluția inițiativelor educaționale în contextul construcției europene.....	96
3.3.1	Strategia educațională în contextul anilor '70.....	96
3.3.1.1	Rezoluția din 1976 și lansarea primului program de acțiune în domeniul educației.....	104
3.3.2	Rolul educației în relansarea și adâncirea integrării europene în contextul anilor '80.....	106
3.3.2.1	Implicarea Curții Europene de Justiție în reglementarea legislativă a domeniului educațional.....	108
3.3.2.2	Lansarea programelor comunitare pentru educație și formare profesională.....	112
3.3.3	Educația și noile provocări ale anilor '90.....	123
CAPITOLUL IV. UNIVERSITĂȚILE ȘI <i>EUROPA CUNOAȘTERII</i> – CONSTITUIREA UNUI SPAȚIU COMUN AL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR.....		129
4.1	Dinamica inițiativelor comunitare cu privire la un învățământ superior european.....	133
4.1.1	O universitate europeană specializată în energie nucleară.....	133
4.1.2	Institutul Universitar European din Florența.....	140
4.1.3	De la lansarea primului program pilot pentru cooperarea și mobilitatea intelectuală comunitară în 1976 până la adoptarea programului Erasmus.....	145
4.2	Dimensiunea europeană a învățământului superior.....	152
4.2.1	Magna Cartha Universitatum.....	152
4.2.2	Prefigurarea contextului Bologna: Declarația Sorbona.....	153
4.2.3	Procesul Bologna și implicațiile acestuia la nivel mondial.....	154
4.2.3.1	Scurte considerente privind procesul Bologna.....	155
4.2.3.2	Implicațiile Procesului Bologna la nivel mondial.....	157
4.2.3.3	Procesul Bologna în fostele state comuniste.....	160

4.3 Strategia Lisabona și rolul învățământului superior în îndeplinirea dezideratelor politice și economice ale Uniunii Europene.....	162
CAPITOLUL V. IMPLICAȚIILE STRATEGIEI EDUCAȚIONALE EUROPENE ÎN DINAMICA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR ROMÂNESC.....	167
5.1 Preambulul apariției sistemului de învățământ superior românesc contemporan.....	168
5.1.1 Europeanizarea și importarea modelelor universitare europene în secolul al XIX-lea.....	170
5.1.2 Schimbarea paradigmei educaționale în perioada comunistă.....	174
5.1.3 Dinamica învățământului superior românesc postdecembrist.....	178
5.2 Reintegrarea învățământului superior românesc în circuitul universitar european.....	181
5.2.1 Tranziția și discursul despre Europa.....	184
5.2.2 Caracteristicile tranziției reflectate asupra învățământului superior românesc.....	187
5.2.3 Internaționalizarea sistemului de învățământ superior românesc în contextul european și global actual.....	194
5.2.3.1 Implicații socioculturale ale internaționalizării învățământului superior: <i>Generația Erasmus</i>	197
CONCLUZII.....	203
BIBLIOGRAFIE.....	210

Prezentul demers științific urmărește analiza parcursului istoric al politicii educaționale a Uniunii Europene, începând cu debutul construcției europene și până în contemporaneitate, prin raportare la cadrul legislativ și la evenimentele istorice relevante care au perfectat politica educațională europeană.

Tema este de actualitate, deoarece educația și implicit învățământul superior sunt în prezent piloni cheie în îndeplinirea dezideratelor politice, economice și sociale ale Uniunii Europene. Proiectul de unificare europeană a generat o schimbare de paradigmă, o nouă realitate economică, politică și socială, în centrul căreia se află individul și capacitatea acestuia de a răspunde nevoilor societății actuale.

Prezenta teză oferă repere substanțiale în vederea utilizării acesteia ca sursă de documentare, deoarece acest subiect nu este tratat în profunzime în nici o lucrare științifică din domeniul istoric în spațiul autohton. Atenția spre subiecte din sfera educațională este îndreptată cu preponderență spre abordări din perspectivă pedagogică, culturală, filosofică și social-politică. Aceste abordări multidisciplinare întăresc caracterul interdisciplinar al fenomenelor educaționale, iar lipsa unei abordări istorice coerente a evoluției domeniului educației în contextul construcției europene reprezintă de altfel, punctul de plecare și motivația care au condus la perfectarea acestui demers științific.

Originalitatea lucrării este conferită de abordarea din perspectivă istorică și socială a strategiei educaționale ale Uniunii Europene, cu impact asupra evoluției învățământului superior românesc. După un secol de schimbări politice și ideologice, universitățile românești se regăsesc în aceeași postură de reintegrare în circuitul universitar european prin reformele specifice europenizării. Astfel, „reîntoarcerea la Europa” reprezintă *leitmotiv*-ul evoluției și modernizării sistemului universitar românesc, odată cu fondarea acestuia în cea de-a doua jumătate a secolului XIX.

În ceea ce privește dezvoltarea unei societăți a *cunoașterii*, fiind una dintre direcțiile de evoluție a Uniunii Europene, ne-am îndreptat atenția asupra învățământului superior, acesta fiind cel mai vizibil sector al generării, conservării și diseminării sistematice de cunoștințe care reflectă fidel direcțiile de evoluție ale societății.

Astfel, în cea de-a doua jumătate a secolului XX, universitățile europene au cunoscut o nouă schimbare de paradigmă odată cu perfectarea proiectului de construcție europeană. Mediul academic european devine până la finele secolului XX, un pilon cheie pentru dezvoltarea economiei bazate pe cunoaștere, organizat sub forma unui spațiu comun al învățământului superior care să susțină dezideratele proiectului european pe termen lung.

De aici s-a născut și interesul pentru analiza mecanismelor care au contribuit la această nouă realitate a spațiului universitar european și implicațiile acestuia în dinamica învățământului superior românesc. Punctul de pornire sau întrebarea care stă la baza prezentului demers științific este: *Care au fost etapele care au dus la creionarea unei politici educaționale europene care vizează învățământul superior și care au fost implicațiile asupra învățământului superior românesc în contextul aderării României la Uniunea Europeană?*

Structurată în cinci capitole, lucrarea analizează un fenomen de natură educațională, axat cu preponderență pe dinamica și rolul învățământului superior în contextul construcției europene și implicațiile acestei noi paradigme educaționale asupra învățământului superior românesc.

În cadrul acestei analize, modul de abordare al temei este construit plecând de la reconstituirea istorică a contextului general în care rolul educației și implicit al învățământului superior este perfectat în cadrul legislativ și instituțional al construcției europene. Ulterior, focusul central al cercetării se mută pe analiza acestui fenomen educațional și ceea ce reprezintă pentru învățământul superior românesc. În acest demers nu ne propunem o interpretare *stricto senso* a reformelor care s-au întreprins în sistemul de învățământ românesc, ci mai de grabă o analiză a fenomenelor care au generat schimbările și reformele înainte și după aderarea la Uniunea Europeană.

Pentru a înțelege situația europeană actuală, este esențial să plasăm evoluțiile actuale într-o perspectivă istorică. Limitele temporale care delimitează analiza acestor fenomene sunt cuprinse între debutul construcției europene și prezent, făcând referiri totodată la sfârșitul secolului al XIX-lea, la fondarea mediului academic românesc. Această limită inferioară în cazul analizei fenomenului educațional în spațiul românesc este necesară pentru susținerea ipotezei de cercetare.

Cercetarea de față se încadrează în linia de cercetare a istoriei politicilor educaționale și a fenomenelor educaționale, tratând aspecte interconectate între politicile educaționale și istoria socială a educației. Cercetarea istorică a legislației educaționale este un curent care aduce o nouă perspectivă în domeniul istoriei educației. Acest fapt se datorează complexității abordării acesteia la nivel metodologic, întrucât această linie de cercetare nu presupune doar întocmirea unui catalog de acte legislative, ci mai de grabă presupune studiul genezei și al dezvoltării legislației, privită în lumina schimbărilor politice sau economice dintr-o societate, analizând totodată, traiectoria generală și impactul acesteia asupra societății.

În ceea ce privește metodologia cercetării în domeniul istoriei educației, aplicarea metodei istorico-educative necesită parcurgerea anumitor etape care sunt inevitabile și care au anumite obiective și caracteristici tehnice specifice.

O primă etapă în acest demers este etapa euristică sau etapa de localizare și clasificare a documentelor, urmată de critica externă a surselor în funcție de caracteristicile lor formale și critica internă a izvoarelor pentru înțelegerea și interpretarea corectă a acestora. De asemenea, abordarea științifică a lucrării vizează metodele de interpretare sistematică, logică și istorică a conținutului legislației europene și naționale relevante pentru domeniul educațional, care să susțină ipoteza de cercetare. Parcurgerea acestor etape permit elaborarea concluziilor și a sintezei finale. Astfel, ca urmare a tehnicilor uzitate, metodologia cercetării are un caracter interdisciplinar, istoric, politic și sociologic, cum de altfel este și natura temei de cercetare.

Fundamentarea teoretică reprezintă un prim pas al demersului științific prin care am reliefat tendințele actuale de cercetare, modelele și criteriile utilizate, acestea fiind prezentate într-o manieră coerentă și sintetică în primele două capitole ale tezei.

Primul capitol al tezei este destinat considerațiilor introductive și metodologice ale cercetării științifice. În acest capitol am reliefat principalele aspecte și abordări din literatura de specialitate națională și internațională, care constituie cadrul general și stadiul actual al cunoașterii a temei de cercetare.

Stadiul actual al cercetării este parte integrantă a metodologiei cercetării, întrucât evaluarea concretă a surselor pe care le-am identificat la nivel național și internațional reprezintă o etapă fundamentală a demersului nostru științific.

În primă instanță, ne-am îndreptat atenția asupra istoriei Uniunii Europene, la configurarea contextului istoric al abordării domeniului educației în evoluția cadrului legislativ al construcției europene. Aici am avut în vedere publicațiile, monografiile, articolele științifice care ne oferă o perspectivă istorică amplă și articulată asupra abordării domeniului educației în cadrul Uniunii Europene. Pe lângă aceste perspective multidisciplinare, o tehnică metodologică extrem de utilă în acest demers științific este analiza surselor legislative ale Uniunii Europene, documentele juridice, constituite în dreptul primar și secundar, care să susțină acribia cercetării științifice.

În literatura de specialitate românească, aspecte ale politicii educaționale europene au fost abordate în analize și studii despre reformarea sistemului de învățământ superior românesc după căderea comunismului și în analize de impact cu privire la internaționalizarea universităților românești prin programele Uniunii Europene pentru educație și formare.

Totodată, educația în contextul european a fost abordată tangențial în cadrul tezelor de doctorat autohtone, care au tratat subiecte aferente educației din perspectiva unor abordări multidisciplinare. Din analiza tezelor susținute, am constatat că subiectele abordate au fost de natură psihopedagogică,

atenția fiind canalizată cu precădere pe reformele existente în cadrul învățământului superior românesc, cu accent pe metodică, principii pedagogice, analize comparative ale sistemelor de educație și alte subiecte conexe de natură pedagogică și sociologică.

Mai mult decât atât, în evaluarea surselor științifice relevante pentru tema centrală a tezei, am considerat ca fiind extrem de utilă demararea unui proces de analiză cantitativă și calitativă a publicațiilor românești, care conțin ca și nucleu științific etapele procesului de construcție europeană.

Această analiză este foarte utilă în demersul nostru, cel puțin din două motive: în primul rând, reprezintă o sursă incontestabilă de informații referitoare la etapele construcției europene, iar în al doilea rând, prin analiza calitativă a informațiilor am evidențiat modul în care sunt abordate aspecte ale construcției europene, având în vedere caracteristicile tranziției și evoluția contextului social și politic al României, sub dictatura comunistă și sub influența paradigmei democratice.

În acest demers, am acordat o atenție deosebită etapelor cruciale ale procesului de integrare europeană, precum și modului în care acestea au fost prezentate, accentuate sau neglijate de istoriografia română. Modul de abordare, dar și atitudinea intelectualilor și a istoricilor români cu privire la procesul de integrare europeană, ne oferă indicii utile cu privire la modul în care este prezentată istoria Uniunii Europene publicului românesc.

De asemenea, publicațiile despre dinamica educației în general și a învățământului superior în spațiul românesc ne dezvăluie modalitatea de adaptare la contextul social și politic al României, precum și implicațiile paradigmelor educaționale asupra evoluției acestuia în context internațional.

Al doilea capitol este destinat considerațiilor teoretice cu privire la tema propusă, explicarea noțiunilor, conceptelor și a elementelor implicate în procesele prezentate. Prin urmare, în cel de-al doilea capitol am analizat conceptele de *internaționalizare*, *europenizare*, *globalizare*, dar și mecanismele de funcționare și instituțiile Uniunii Europene, care sunt implicate sau au fost implicate în creionarea politicilor educaționale de-a lungul timpului. Pe lângă instituțiile europene, un rol definitoriu pentru gestionarea acțiunilor comunitare în sfera educațională le revin instituțiilor, organizațiilor și agențiilor naționale, a căror activitate contribuie la îmbunătățirea proceselor de dezvoltare, implementare și evaluare a politicilor publice în domeniul educației.

Totodată, în cadrul acestui capitol ne-am îndreptat atenția asupra fenomenelor și conceptelor care caracterizează procesul de reformă în fostele state comuniste, care conferă o bază științifică despre schimbările produse în cadrul acestor societăți. Prăbușirea regimurilor comuniste au marcat debutul perioadei de tranziție spre democrație. Noul model ideologic a condus la reformarea societății

românești, prin implementarea treptată a elementelor specifice Uniunii Europene, prin procesul de europenizare.

Dacă pentru unele state din Europa, cu o tradiție democratică solidă, procesul internaționalizării învățământului superior a reprezentat o direcție firească de evoluție în conformitate cu imperativele procesului de unificare, în cazul României, dar și al statelor care au fost sub influența comunismului, procesul internaționalizării a fost fragmentat și supus unei schimbări de paradigmă. Acest fapt putem să îl asimilăm în conformitate cu dinamica contextului social și politic al României din ultimele șapte decenii.

Europenizarea și importarea modelelor occidentale reprezintă practica de solidificare a unui sistem universitar care s-a dovedit a fi uneori fragil și supus controverselor, tocmai prin prisma caracteristicilor societății românești. În perioada comunistă, învățământul superior se desprinde de modelul occidental și va răspunde în totalitate imperativelor societății comuniste, pentru a susține ideologia dominantă a economiei planificate și a ingineriei sociale, fiind subordonat nevoilor anticipate ale diferitelor industrii. Acest fapt conferă particularitatea unui sistem educațional supus fragmentărilor ideologice, care de altfel, constituie punctul de plecare al procesului de tranziție spre democrație și aderarea la Uniunea Europeană.

În cel de-al treilea capitol am analizat din punct de vedere istoric, evoluția prevederilor legislative și a inițiativelor educaționale, tratând aspecte corelate cu evoluția procesului de integrare europeană.

Așa cum istoria Uniunii Europene poate fi etapizată în funcție de evenimentele relevante, cum sunt ratificarea succesivă a tratatelor și extinderile, istoria politicii educaționale poate fi analizată de asemenea, prin spectrul legislativ conferit de parcursul istoric al legislației primare și al prevederilor referitoare la domeniul educațional care au avut implicații la nivel comunitar.

Prin urmare, ne-am îndreptat atenția asupra tratatelor inițiale ale Uniunii Europene care, deși nu au făcut referire la domeniul educației în general, prevederile cu privire la recalificarea și formarea profesională a forței de muncă au constituit un punct de plecare în reglementarea domeniului educațional la nivel comunitar.

Până la ratificarea Tratatului de la Maastricht, educația, ca un domeniu de politică europeană nu a fost inclusă în legislația primară comunitară. Astfel, în cele patru decenii ale procesului de integrare, educația a fost supusă numeroaselor interpretări și viziuni diferite ale liderilor europeni, corelate cu direcția de evoluție a Comunității propriu-zise.

Inițiativele educaționale la nivel comunitar au fost extrem de fragmentare până la finele anilor '60. Comunitatea Europeană nu s-a implicat în nici o acțiune mai articulată în ceea ce privește cooperarea din sfera educațională, din cauza caracterului rudimentar al legislației comunitare existente la acel moment, dar și al intereselor naționale distincte cu privire la cooperarea într-un domeniu de interes național. Propunerile și acțiunile liderilor europeni s-au concretizat în viziuni cu privire la o cooperare interguvernamentală prin convergență voluntară. Cu toate acestea, aceste viziuni s-au dovedit a fi ineficace având în vedere evenimentele de natură socială și economică care au zguduit economia europeană la finalul anilor '60, fiind necesară implicarea mult mai activă a Comunității în redresarea politicilor sociale și economice europene.

De-a lungul timpului, provocările generate de crizele sociale și economice, dar și imperativele proiectului de unificare au determinat liderii europeni să militeze pentru angajarea mai fermă a Comunității Europene în sectorul educațional. Educarea și formarea cetățenilor europeni și accesul egal la toate formele de educație devin un deziderat al proiectului de unificare, un pilon esențial al economiei cunoașterii.

În cel de-al patrulea capitol am analizat aspectele care au contribuit la construirea dimensiunii europene a învățământului superior, de la primele inițiative europene care au vizat mediul academic european, până la crearea spațiului comun pentru învățământul superior, în care universitățile devin un pilon cheie pentru direcțiile de evoluție ale Uniunii Europene.

În procesul de construcție europeană, care a debutat după cel de-al Doilea Război Mondial, scopul principal a fost menținerea păcii pe continentul european și asigurarea securității în fața expansiunii comuniste și a curenților naționaliste care amenințau scena internațională postbelică. La începutul constituirii Comunităților Europene au primat interesele economice în ceea ce privește cooperarea dintre statele europene, însă ulterior, liderii politici europeni au acordat mai multă atenție învățământului superior, care va deveni un instrument esențial de susținere a procesului de integrare europeană: „Învățământul nostru superior nu poate fi disociat de procesul de integrare europeană, deoarece majoritatea studenților noștri vor deveni jucătorii cheie ai zilei de mâine într-o Europă construită astăzi.”¹

Până la constituirea spațiului european al învățământului superior, cooperarea în domeniul educației și-a consacrat legitimitatea pe plan european de îndată ce educația europenilor și a tinerilor în special, devine un deziderat al uniunii politice.

¹ Din discursul Ministrului Educației francez Edgar Faure din 24 iulie 1968, în Jean-Marie Palayret, *Une université pour l'Europe: préhistoire de l'Institut universitaire européen de Florence (1948-1976)*, Instituto Poligrafico e Zecca dello Stato, Roma, 1996, p.161

Inițiativele europene cu privire la stabilirea unor programe de studiu comune (1976), precum și lansarea programului Erasmus (1987) au conferit o dimensiune internațională mobilităților studențești și au reglementat modul de desfășurare al acestora. Programul Erasmus a făcut posibilă convergența structurilor și a sistemelor de învățământ ale statelor membre, care a condus la creionarea unui spațiu comun al învățământului superior european, acesta fiind principalul deziderat al Procesului Bologna.

Anii '90 au fost caracterizați de o conștientizare la nivel european cu privire la întărirea cooperării și importanța acțiunilor comune pentru a face față provocărilor reprezentate de globalizare și extindere spre foste state din blocul comunist. Acest lucru s-a concretizat în dezvoltarea societății cunoașterii în care dezideratele economice și sociale ale Uniunii Europene s-au împletit cu necesitatea adaptării sistemelor educaționale pentru a fi capabile să formeze tinerii și adulții pentru noile provocări globale.

Un spațiu comun al învățământului superior devine un element esențial al strategiei Lisabona, ceea ce atribuie cooperării în domeniul educațional un rol primordial în îndeplinirea dezideratelor economice, politice și sociale ale proiectului european pe termen lung. Asemenea celorlalte domenii sectoriale, educația, și în special mediul academic european s-a confruntat cu necesitatea de a corespunde direcțiilor de evoluție politice și sociale ale Uniunii, acest lucru fiind posibil prin stimularea procesului de internaționalizare.

În ultimul capitol, ne-am îndreptat atenția asupra spațiului românesc, pentru a vedea ce anume a însemnat pentru România această nouă paradigmă educațională europeană. În cadrul acestui capitol am tratat într-o manieră originală acest arc peste timp, plecând de la preambulul apariției învățământului superior românesc și noua întoarcere spre Europa. La mai bine de un secol, universitățile românești se regăsesc în aceeași postură de reintegrare în circuitul universitar european prin reformele specifice europenizării. Aderarea la Uniunea Europeană poate fi asimilată în acest context ca fiind o nouă șansă de modernizare și de reconstrucție (reformare) națională în care universitățile dețin un rol primordial în acest demers.

În lumina schimbărilor radicale ale sistemului politic, învățământul superior din România a trecut din 1990 prin transformări dramatice. Tranziția spre democrație și europenizarea sunt procesele care caracterizează și care au generat reforme în sistemul de învățământ superior românesc.

Focusul principal al instituțiilor de învățământ superior se axează cu preponderență spre internaționalizare, prin eforturile susținute ale guvernului și ale organismelor a căror responsabilitate prevăd implementarea cu succes a politicilor europene. Această nouă etapă de internaționalizare a

debutat imediat după căderea regimului comunist, când România a demarat schimburi academice sub umbrela programului Tempus. Pentru a susține aceste schimburi academice, instituțiile de învățământ superior au înființat primele programe de studii în limbi străine, fiind de altfel o componentă primordială în procesul de internaționalizare a mediului academic românesc. Pe lângă acestea, programul a avut o contribuție marcantă în ceea ce privește compatibilizarea planurilor de învățământ și a programelor analitice la nivel european, diversificarea structurilor de învățământ prin raportare la cerințele pieței muncii, reforma curriculară, reforma managementului universitar, generând prin urmare, premisele necesare pentru implementarea programelor comunitare Socrates și Leonardo da Vinci.

Implementarea programului Socrates în 1996 și implicit, implementarea programului Erasmus în învățământul superior a reprezentat o componentă importantă a procesului de internaționalizare, prin noile instrumente de cooperare internațională și anume: dezvoltarea dimensiunii europene în domeniul educațional, promovarea dobândirii competențelor lingvistice și consolidarea relațiilor de colaborare între instituțiile de învățământ superior, încurajarea mobilității academice, recunoașterea diplomelor și a perioadelor de studiu, încurajarea învățământului la distanță și promovarea schimburilor de bune practici și informații.

Aceste acțiuni au susținut reformele întreprinse la nivel național, iar în anul 1999 România a aderat la Procesul Bologna, acest fapt accelerând procesul de reformă în direcția internaționalizării. Astfel, instituțiile de învățământ superior românesc au întreprins numeroase inițiative pentru a putea atinge obiectivele Procesului, cum ar fi implementarea ECTS și a celor trei cicluri de învățământ, adoptarea suplimentului la diplomă, susținerea și promovarea mobilităților academice, dezvoltarea parteneriatelor academice.

Implementarea modelului universitar european surprinde în esență o nouă reconstrucție a mediului academic românesc dictat de o nouă paradigmă educațională, cu implicații atât în ceea ce privește conținutul, cât și finalitatea acestuia. Rezultatul perioadelor de tranziție caracteristice ultimelor două secole desemnează elementul caracteristic al evoluției sociale și culturale românești, forma fără fond sau formele de import care susțin mecanismele de modernizare ale instituțiilor românești și implicit, ale mediului academic românesc.

BIBLIOGRAFIE

I. Legislație primară a Uniunii Europene

Tratatul de la Bruxelles 1948

Tratatul de instituire a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului

Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene

Tratatul de instituire a Comunității Europene a Energiei Atomice

Tratatul de instituire a unui Consiliu unic și a unei Comisii unice ale Comunităților Europene (Tratatul de fuziune)

Actul Unic European

Tratatul privind Uniunea Europeană

Tratatul de la Amsterdam

Tratatul de la Nisa

Tratatul de la Lisabona

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene

II. Legislație secundară a Uniunii Europene

Regulamente

Regulamentul (CEE) NR. 1612/68 AL CONSILIULUI din 15 octombrie 1968 privind libera circulație a lucrătorilor în cadrul Comunității

Council Regulation (EEC) No 3906/89 of 18 December 1989 on economic aid to the Republic of Hungary and the Polish People's Republic, Official Journal L 375, 23/12/1989

Regulation (EU) No 1288/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 establishing 'Erasmus+': The Union programme for education, training, youth and sport and repealing Decisions No 1719/2006/EC, No 1720/2006/EC and No 1298/2008/EC Text with EEA relevance

Decizii

Council Decision of 2 April 1963 laying down general principles for implementing a common vocational training policy, 63/266/EEC

Council Decision of 1 December 1987 concerning an action programme for the vocational training of young people and their preparation for adult and working life, Official Journal L 346, 10/12/1987

Council Decision of 16 June 1988 adopting an action programme for the promotion of youth exchanges in the Community - "Youth for Europe" programme, 88/348/EEC

Council Decision of 28 July 1989 establishing an action programme to promote foreign language competence in the European Community (Lingua), 89/489/EEC

Council Decision of 18 December 1989 establishing an action programme to promote innovation in the field of vocational training resulting from technological change in the European Community (Eurotecnet), 89/657/EEC

Council Decision of 29 May 1990 establishing an action Programme for the development of continuing vocational training in the European Community (FORCE), 90/267/EEC

Council Decision of 6 December 1994 establishing an action programme for the implementation of a European Community vocational training policy, 94/819/EC

Decision No 819/95/EC of the European Parliament and of the Council of 14 March 1995 establishing the Community action programme 'Socrates'

Decizia Nr. 2241/2004/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 decembrie 2004 de instituire a unui cadru comunitar unic pentru transparența calificărilor și competențelor (Europass)

Decizia Nr. 1720/2006/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 noiembrie 2006 de stabilire a unui program de acțiune în domeniul învățării continue

Commission implementing decision of 18 December 2013 establishing the 'Education, Audiovisual and Culture Executive Agency' and repealing Decision 2009/336/EC

Hotărâri

Hotărârea Curții, 3 iulie 1974, Donato Casagrande împotriva Landeshauptstadt München

Judgment of the Court of 13 February 1985. - Françoise Gravier v City of Liège. - Reference for a preliminary ruling: Tribunal de première instance de Liège - Belgium. - Non-discrimination - Access to vocational training. - Case 293/83

Judgment of the Court of 2 February 1988. - Vincent Blaizot v University of Liège and others. - Reference for a preliminary ruling: Tribunal de première instance de Liège - Belgium. - Non-discrimination - Access to university education - Repayment of fees improperly charged. - Case 24/86

Convenții

Council of Europe, European Cultural Convention, 1954

European Convention on the Equivalence of Diplomas leading to Admission to Universities, Paris, 11. XII. 1953

European Convention on the Equivalence of Periods of University Study, Paris, 15.XII.1956

European Convention on the Academic Recognition of University Qualifications, Paris, 14.XII.1959

Convention setting up a European University Institute, Official Journal C 029 , 09/02/1976

Rezoluții

Résolution adoptée par les ministres des Affaires étrangères des États membres de la CECA, réunis à Messine (1er au 3 juin 1955)

Resolution of the Ministers of Education, meeting within the Council, of 6 June 1974 on cooperation in the field of education, Official Journal C 098, 20/08/1974

Resolution of The Council and of The Ministers of Education, Meeting Within the Council of 9 February 1976 comprising an action programme in the field of education, Official Journal C 038 , 19/02/1976

Declarații

Declarația Schuman, 9 mai 1950

Solemn Declaration on European Union (Stuttgart, 19 June 1983)

Joint Declaration (1999) of the European Ministries of Education Convened in Bologna on 19 June 1999

Declaration of the European Ministers of Vocational Education and Training, and the European Commission, convened in Copenhagen on 29 and 30 November 2002, on enhanced European cooperation in vocational education and training

Catania Declaration (2006), Euro-mediterranean Area of higher Education and Research

Recomandări

Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului din 23 aprilie 2008 privind stabilirea Cadrului european al calificărilor pentru învățarea de-a lungul vieții (2008/C 111/01)

Recomandare a Parlamentului European și a Consiliului privind înființarea unui Sistem European de Credite pentru Educație și Formare Profesională (ECVET) 2008/0070 (COD)

Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului din 18 iunie 2009 privind stabilirea unui cadru european de referință pentru asigurarea calității în educație și formare profesională

Rapoarte și comunicări

The Spaak Report (21 April 1956)

Rapport général sur la conférence européenne de la culture (Lausanne, 8- 12 décembre 1949), Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe

Statement issued by the Heads of State or Government (Summit), Meeting in Bonn on 18 July 1961, Communiqué

Final communiqué of The Hague Summit (2 December 1969)

Henri Janne, For a Community policy on education, Bulletin of the European Communities Supplement 10/73, 1972

Education in the European Community (Communication from the Commission to the Council, presented on 11 March 1974)

Bulletin of the European Communities, nr.10, 1975, pct. 2260 Educational Committee

Bund-Länder-Kommission für Bildungsplanung und Forschungsförderung (BLK), Gemeinsames Hochschulsonderprogramm III, Abschlussbericht zum Gemeinsamen Hochschulsonderprogramm III des Bundes und der Länder, Bonn, 2001

Draft Treaty establishing the European Union (14 February 1984)

Commission Communication to the Council, *Technological Change and Social Adjustment*, COM(84) 6 final Brussels, 26 January 1984

A People's Europe Reports from the ad hoc Committee, Pietro Adonnino Chairman, Bulletin of the European Communities, Supplement 7/85, Luxembourg, 1985

Conclusions of the Council and the ministers for education meeting within the Council of 14 December 1989 on relations with Central and Eastern European countries in the field of education and training, Official Journal C 027

EC Education and training programmes 1986-1992 – result and achievements: an overview, COM(93) 151 final, Brussels, 5 May 1993

European Commission, *White Paper on growth, competitiveness, employment. The challenges and ways forward into the 21st Century*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1994

European Commission, *Erasmus+ Higher Education Impact Study*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2019

Towards a Europe of knowledge. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. COM (97) 563 final, 12 November 1997

Jacques Attali, *Pour un modèle européen d'enseignement supérieur*, 1 Janvier 1998

Eurydice Studies, *Two decades of reform in Higher Education in Europe: 1980 onwards*, Eurydice European Unit, Brussels, 2000

Communication from The Commission. *The role of the universities in the Europe of knowledge*, COM (2003) 58 final, Brussels, 05.02.2003

Comunicare a Comisiei, *Raport de monitorizare a stadiului pregătirii României și Bulgariei pentru statutul de membru UE*, Bruxelles, 26.09.2006

Nuffic Eric Beerkens, *The Europeanisation of Higher Education or...How 'European' is Higher Education in Europe*, Netherlands organization for international cooperation in higher education, 2014

Agencia Națională pentru Programe Comunitare în Domeniul Educației și Formării Profesionale (ANPCDEF), *Internaționalizarea universităților din România prin programele Uniunii Europene pentru educație și formare. Analiză de impact*, București, 2015

Comisia Europeană, *Document de reflecție. Către o Europă durabilă până în 2030*, Bruxelles, 2019

III. Legislație națională românească

Decretul nr. 175/1948 pentru reforma învățământului

Decret-lege relativ la organizarea învățământului superior (republicat la 23 noiembrie 1943)

Decret-Lege nr.54 din 5 februarie 1990 privind organizarea și desfășurarea unor activități economice pe baza liberei inițiative

Hotărâre Nr. 682 din 1 octombrie 1991 privind crearea organismelor "Tempus" în România

Hotărâre de Guvern nr. 283/21.06.1993 privind unele măsuri referitoare la desfășurarea învățământului în anul școlar (universitar) 1993/1994

Legea privind acreditarea instituțiilor de învățământ superior și recunoașterea diplomelor (din 1993)

Legea învățământului (din 1995)

Hotărâre nr.538 din 28 august 1998 privind înființarea Agenției Naționale Socrates

Legea nr. 288 din 24 iunie 2004 privind organizarea studiilor universitare

Tratatul între Regatul Belgiei, Republica Cehă, Regatul Danemarcei, Republica Federală Germania, Republica Estonia, Republica Elenă, Regatul Spaniei, Republica Franceză, Irlanda, Republica Italiană, Republica Cipru, Republica Letonia, Republica Lituania, Marele Ducat al Luxemburgului, Republica Ungară, Republica Malta, Regatul Țărilor de Jos, Republica Austria, Republica Polonă, Republica Portugheză, Republica Slovenia, Republica Slovacă, Republica Finlanda, Regatul Suediei, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (state membre ale Uniunii Europene) și Republica Bulgaria și România privind aderarea Republicii Bulgaria și a României la Uniunea Europeană

Legea educației naționale nr.1/2011

IV. Legislație națională europeană

Germania

Drittes Gesetz zur Änderung des Hochschulrahmengesetzes vom 14.11.1985, în „Bundesgesetzblatt Jahrgang”, nr. 56, part. 1, 1985, p. 2090

Bund-Länder-Kommission für Bildungsplanung und Forschungsförderung (BLK), Gemeinsames Hochschulsonderprogramm III, Abschlussbericht zum Gemeinsamen Hochschulsonderprogramm III des Bundes und der Länder, Bonn, 2001

Italia

Legge 2 dicembre 1991, n.390, Norme sul diritto agli studi universitari

Decreto 21 luglio 1997, n. 245, Regolamento recante norme in materia di accessi all'istruzione universitaria e di connesse attività di orientamento

Legge 15 maggio 1997, n. 127, Misure urgenti per lo snellimento dell'attività amministrativa e dei procedimenti di decisione e di controllo

Decreto Del Presidente Della Repubblica 27 gennaio 1998, n. 25, Regolamento recante disciplina dei procedimenti relativi allo sviluppo ed alla programmazione del sistema universitario, nonché ai comitati regionali di coordinamento, a norma dell'articolo 20, comma 8, lettere a) e b), della legge 15 marzo 1997, n. 59

Decreto Ministeriale 6 marzo 1998, Obiettivi del sistema universitario 1998-2000

Austria

Bundesgesetz über die Studien an den Universitäten (Universitäts-Studiengesetz – UniStG), Ausgegeben am 25. April 1997

Suedia

Högskolelag (1977:218)

Grecia

NOMOS ΥΠ'ΑΡΙΘ.2525, Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων του στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις, traducere în limba engleză:

Law No. 2525/1997, Unified Lyceum, access of its graduates to Higher Education, evaluation of the educational project and other provisions

V. Manifeste și eseuri politice

1. **Contribuția României la realizarea unui sistem trainic de securitate și cooperare în Europa*, seria „Din gândirea social-politică a președintelui României Nicolae Ceaușescu”, Editura Politică, București, 1979
2. Ceaușescu, Nicolae, *Propuneri de măsuri pentru îmbunătățirea activității politice-ideologice de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii*, Editura Politică, București, 1971
3. Richard Nikolaus von Coudenhove-Kalergi, *Pan-Europa*, traducere de Mircea Suhăreanu, Editura Pro Europa, Târgu Mureș, 1997
4. Prodi, Romano, *O viziune asupra Europei*, Editura Polirom, Iași, 2001
5. Spinelli, Altiero, *Per un'Europa libera e unita. Progetto d'un manifesto* (Manifestul de la Ventotene)
6. Tăslăuanu, C. Octavian, *Obsesia europeană*, Editura Scripta, București, 1996

VI. Monografii și lucrări de specialitate

1. Ahola, Sakari, Hoffman, David M. (ed.), *Higher education research in Finland. Emerging structures and contemporary issues*, Finish Institute for Educational Research, Jyväskylä University Press, Jyväskylä, 2012
2. Alexandrescu, Mihai, *Funcționalismul și Sistemul Internațional (David Mitrany)*, Eikon, Cluj-Napoca, 2010
3. Amaral, Alberto (et.al.)(ed.), *European Integration and the Governance of Higher Education and Research*, Springer, Dordrecht, 2009
4. Arvatu, Cristina (et.al), *România și Uniunea Europeană. Cronologie istorică*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, București, 2004
5. Assinger, Philipp, *Education and Training Politics in Europe. A Historical Analysis with Special Emphasis on Adult and Continuing Education*, LIT Verlag, Zürich, 2020
6. Bărbulescu, Iordan Gheorghe, *De la Comunitățile Europene la Uniunea Europeană*, Editura Trei, București, 2001
7. Bărbulescu, Iordan Gheorghe, *UE de la național la federal*, Tritonic, București, 2005
8. Bărbulescu, Iordan Gheorghe, *UE de la economic la politic*, Tritonic, București, 2005

9. Bărbulescu, Iordan Gheorghe, *Uniunea Europeană: politicile extinderii*, Tritonic, București, 2006
10. Bărbulescu, Iordan Gheorghe, *Noua Europă: Identitate și model european*, vol.1, Polirom, Iași, 2015
11. Bîrzea, Cezar, *Politicile și instituțiile Uniunii Europene*, Editura Corint, Bucuresti, 2001
12. Beck, Robert H., *Changing Structure of Europe: Economic, Social, and Political Trends*, University of Minnesota Press, 1970
13. Bibere, Octav, *Uniunea Europeană între real și virtual*, București, Editura All, 1999
14. Bibere, Octav, *Documente de baza ale comunității si Uniunii Europene*, Editura Polirom, Iași, 1999
15. Bertram, Christoph, *Europa in balanță*, traducere de Ioana Ieronim, Editura Clavis, Bucuresti, 1996
16. Blockmans, Steven (Coord.), *Uniunea Europeana. Un proces de integrare continua. Liber Amicorum Alfred E. Kellermann*, traducere de Tieanu Alexandra, Kiss Anca, Pricop Sorina, CA Publishing, Cluj-Napoca, 2010
17. Booker, Cristopher, North Richard, *Uniunea Europeană - marea amăgire: istoria secretă a construcției europene*, traducere de Mihnea Columbeanu, Editura Antet, București, 2004
18. Burakowski, Adam (et.al), *1989 Toama Națiunilor*, Polirom, București, 2003
19. Busek, Erhard, Mikulitsch, Werner, *Uniunea Europeană și drumul spre Răsărit*, traducere de Mihai Grigoraș, Laura Cociș, Erwin Weiss, Institutul European, Iași, 2005
20. Carp, Radu, *Proiectul politic european, de la valori la acțiune comună*, Editura Universității din București, 2006
21. Ciolan, Lucian, *Toward a Culture of Quality Policymaking in Transition Countries. The case of Education, International Policy Fellowship Program*, Open Society Institute, Budapest, 2006
22. Cociuban, Aristide, *Extinderea Uniunii Europene si România*, Editura Apimondia, Bucuresti, 2002
23. Corbett, Anne, *Universities and the Europe of Knowledge. Ideas, Institutions and Policy Entrepreneurship in European Union Higher Education Policy, 1955-2000*, Palgrave Macmillan, New York, 2005
24. Corobca, Liliana, *Epurarea cărților în România (1944-1964) Documente*, Tritonic, București, 2010

25. Corts Giner, María Isabel (et.al.), *Historia de la educación: Cuestiones previas y perspectivas actuales*, G.I.P.E.S. (Grupo de Investigación: Recuperación del Patrimonio Histórico-Educativo Sevillano), Departamento de Teoría e Historia de la Educación y Pedagogía Social, Sevilla, 1996
26. Costea, Simion, *Ideea europeană și interesele statelor*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2005
27. Costea, Simion (Coord.), *For a Stronger and Wider European Union*, Napoca Star, Cluj-Napoca, 2005
28. Costea, Simion, *Istoria ideii de Europa*, Editura Universității Petru Maior, Tîrgu-Mureș, 2004
29. De Wit, Hans, *Internationalization of Higher Education on Europe and its assessment trends and issues*, NVAO, Nederland, 2010
30. De Wit, Hans, *Trends, issues and challenges in internationalisation of higher education*, Centre for Applied Research on Economics & Management, School of Economics and Management of the Hogeschool van Amsterdam, 2011
31. Delureanu, Ștefan, *Geneza Europei comunitare: mesajul democrației de inspirație creștină*, Editura Paideia, București, 1999
32. Deleanu, Lorena, *Uniunea Europeană până la Tratatul de la Lisabona*, Galați University Press, Galați, 2011
33. Dick, Leonard, *Ghidul Uniunii Europene*, traducere de Alexandrescu Ioana, Voin Sorin, Editura Teora, Bucuresti, 2001
34. Dobre, Ana Maria, Coman, Ramona (Coord.), *România și integrarea europeană*, Institutul European, Iași, 2005
35. Dobrescu, Emilian M., Ivan, Mihail Vincențiu, *Europenizarea. Procese și tendințe în dezvoltarea europeană*, Editura Universitară, București, 2019
36. Dobrescu, Emilian M., *Integrarea europeană*, Editura Academiei Române, București, 1996
37. Ekiert, Grzegorz, Hanson, Stephen E., (Coord.), *Capitalism și democrație în Europa Centrală și de Est*, Polirom, Iași, 2010
38. Elaine, Carey, (ed.) *Protests in the Streets. 1968 Across the Globe*, Hackett Publishing, Cambridge, 2016
39. Feyen, Benjamin, Krzaklewska, Ewa (Eds.), *The Erasmus Phenomenon. Symbol of a New European Generation?*, Peter Lang, Frankfurt, 2014

40. Field, John, *European dimensions: Education, training and the European Union*, Jessica Kingsley Publishers, Londra, 1998
41. Fontaine, Pascal, *Construcția europeană de la 1945 până în zilele noastre*, traducere de Mihaela Gafitescu, Institutul European, Iași, 1998
42. Fuerea, Augustin, *Manualul Uniunii Europene*, Universul juridic, București, 2001; ediții adăugite republicate în 2004, 2006, 2010, 2011, 2016
43. Gallagher, Tom, *Deceniul pierdut al României. Mirajul integrării europene după anul 2000*, traducere de Simona Ceașu, All, București, 2010
44. Georgiu, Grigore, *Identitate și integrare*, Editura Institutului de Teorie Socială, 2001
45. Ghica, Luciana-Alexandra (coord.), *Enciclopedia Uniunii Europene*, ed. a III-a, Editura Meronia, București, 2007
46. Ghica, Luciana-Alexandra, *România și integrarea europeană-o istorie cronologică*, Editura Meronia, București, 2006
47. Guzzetti, Luca, *A Brief History of European Union Research Policy*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 1995
48. Gyemant, Ladislau, *Preistoria construcției europene*, Editura Efes, Cluj-Napoca, 1999
49. Hoffmann, Stanley, *Sisiful european: studii despre Europa: (1964-1994)*, traducere de Neculcea Elena, Cartea Veche, București, 2003
50. Husar, Alexandru, *Ideea europeană sau noi și Europa. Istorie, cultură și civilizație*, Institutul European, Iași, 1993
51. Ivan, Adrian Liviu, *Perspective teoretice ale construcției europene*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2003
52. Ivan, Adrian Liviu, *Sub zodia Statelor Unite ale Europei. De la idea europeană la Comunitățile Economice Europene*, CA Publishing, Cluj-Napoca, 2006; ediția adăugită republicată în 2009
53. Ivan, Adrian Liviu, *Statele Unite ale Europei. Uniunea Europeană între interguvernamentalism și supranaționalism*, Iași, Institutul European, 2007
54. Ivan, Adrian Liviu, *Uniunea Europeană: proiecte, guvernare și dezvoltări instituționale*, Napoca Star, Cluj-Napoca, 2007
55. Ispas, Gabriel-Liviu, *Uniunea Europeană: Evoluție. Instituții. Mecanisme*, Universul juridic, București, 2011
56. Jinga, Ion, *Uniunea Europeană, realități și perspective*, Lumina Lex, București, 1993

57. Johnson, David (Ed.), *Politics, Modernisation and Educational Reform in Russia: from past to present*, Symposium Books Ltd, Oxford, 2010
58. Knight, Jane, *Higher Education in Turmoil: The Changing World of Internationalization*, Sense Publishers, Rotterdam, 2008
59. Knight, Jane, de Wit, Hans (Eds.), *Quality and internationalization in higher education*, Institutional Management of Higher Education OECD, Paris, 1999
60. Kozma, Tamás (et al.) (Ed.), *The Bologna Process in Central and Eastern Europe*, Springer VS, Wiesbaden, 2014
61. Langland, Victoria, *Speaking of Flowers. Student Movements and the Making and Remembering of 1968 in Military Brazil*, Duke University Press, Durham, 2013
62. Magnette, Paul, *Europa, statul și democrația. Suveranul îmblânzit*, traducere de Ruxandra Ivan, Institutul European, Iași, 2005
63. Marga, Andrei, *Filozofia unificării europene*, Editura Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 1995, 1997, 2001, 2003, 2006, 2018
64. Marga, Andrei, *University Reform Today*, Cluj University Press, Cluj-Napoca, 2005
65. Marga, Andrei, *Schimbarea lumii (geopolitică, globalizare, cultură)*, Editura Academiei Române, București, 2013
66. Marga, Andrei, *Sincronizarea culturii române. Un proiect*, Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2013
67. Marin, Gheorghe (coord.), *De la Roma la Amsterdam via Maastricht*, Editura Independența Economică, Brăila, 1999
68. Mercer, Ben, *Student Revolt in 1968. France, Italy and West Germany*, Cambridge University Press, Cambridge, 2021
69. Murphy-Lejeune, Elizabeth, *Student Mobility and the Narrative in Europe. The New Strangers*, Routledge Studies in Anthropology, Londra, 2002
70. Năstasă- Kovács, Lucian, *Itinerarii spre lumea savanta. Tineri din spațiul românesc la studii în străinătate (1864-1944)*, Cluj, Editura Limes, 2006
71. Năstase, Adrian, *Europa Quo Vadis?*, Regia Autonomă Monitorul Oficial, București, 2003
72. Neave, Guy, *European Economic Community and Education*, Trentham Books Ltd, Londra, 1984

73. O'Donnell, Guillermo, Smitter, Philipe C., *Transitions from Autoritarian Rule. Tentative Conclusions about Uncertain Democracies*, The John Hopkins University Press, Baltimore, 1986
74. Palayret, Jean-Marie, *Une université pour l'Europe: préhistoire de l'Institut universitaire européen de Florence (1948-1976)*, Instituto Poligrafico e Zecca dello Stato-P.V, Roma, 1996
75. Păun, Nicolae, Păun, Ciprian Adrian, *Istoria Construcției europene*, vol. I și II, EFES, Cluj-Napoca, 2000
76. Păun, Nicolae, Păun, Ciprian Adrian, Ciceo, Georgiana, *Europa Unită, Europa Noastră*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003
77. Pecican, Ovidiu, *Europa:o idee în mers*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 1997
78. Pelkmans, Jacques, *Integrare Europeană, Metode și Analiza Economică*, IER, București, 2003
79. Pépin, Luce, *The history of European Cooperation in education and training, Europe in the making – an example*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2006
80. Prisăcaru, Gheorghe (Coord.), *Istoria și evoluția integrării europene*, Editura Universitară, București, 2009
81. Pușcaș, Vasile, *Negociind cu Uniunea Europeană*, Editura Economică, București, 2003
82. Pușcaș, Vasile, *Universitate-Societate-Modernizare*, Eikon, Cluj-napoca, 2003
83. Radó, Péter, *Transition in Education. Policy Making and the Key Educational Policy Areas in the Central-European and Baltic Countries*, Open Society Institute, Budapest, 2001
84. Radu, Bogdan, Constantin, Ene, *Concepția președintelui Nicolae Ceaușescu privind edificarea unor relații noi pe continentul european: pentru o Europă unită*, Editura Politică, București, 1984
85. Rashdall, Hashting, *The Universities of Europe in the Midle Ages*, vol. I, Clarendon Press, Oxford, 1895
86. Roșu, Gheorghe, *Învățământul de partid, veriga de partid a propagandei merxist-leniniste*, Editura de Stat pentru Literatura Politica, 1955, București

87. Sandru, Cornel, *Locul și rolul învățământului în procesul de edificare a societății socialiste multilaterale dezvoltate. Concepția PCR cu privire la integrarea învățământului cu cercetarea și producția*, Academia „Ștefan Gheorghiu”, București, 1984
88. Sidjanski, Dusan, *Viitorul federalist al Europei: Comunitatea Europeană de la origini la Tratatul de la Lisabona*, traducere de Raluca Brad, Daniela Răpan, Editura Polirom, Iași, 2010
89. Sigmirean, Cornel, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă. Studenți români la universități din Europa Centrală și de Vest*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000
90. Sigmirean, Cornel (coord.), *Intelectualii și societatea modernă. Repere central-europene*, Editura Universității „Petru Maior”, Târgu Mureș, 2007
91. Sigmirean, Cornel, Boldea, Iulian, Costea, Simion (coord.), *Culture, Elites and European Integration/Culture, Elites et integration european*, vol. III, Editions Prodifmultimédia, Paris, 2011
92. Silași, Grigore, *Uniunea Europeana sau noua "Comedie" Divină*, Editura Orizonturi Universitare, Timișoara, 2004
93. Siupiur, Elena, *Die deutschen Universitäten und die Bildung der Intelligenz in Rumänien und die Ländern Südosteuropas im 19. Jahrhundert*, Muzeul Brăilei „Carol I”, Editura Istros, Brăila, 2019
94. St. John, Sarah K., Murphy, Mark (Eds.), *Education and Public Policy in the European Union. Crossing boundaries*, Springer Nature Switzerland AG, 2019
95. Stan, Lavinia, Vancea, Diane (Coord.), *România postcomunistă. Trecut, prezent și viitor*, Polirom, Iași, 2017
96. Sora, Andrei Florin, *Evoluția calificărilor din învățământul universitar românesc 1968-2011*, ANC, 2011
97. Tinca, Ștefan, *O relație transatlantică pentru sec. al XXI-lea, Uniunea Europeană-Statele Unite*, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2009
98. Vossensteyn, Johan J. (et.al), *The Impact of Erasmus on European Higher Education: Quality, Openness and Internationalisation*, Final Report by the consortium of CHEPS, INCHER-Kassel and ECOTEC, Enschede, The Netherlands, 2008
99. Zorgbibe, Charles, *Construcția europeană. Trecut, prezent, viitor*, traducere de Speranța Dumitru, Editura Trei, București, 1998

VII. Articole în volume colective

1. Altbach, Philip G., Reisberg, Liz, Rumbley, Laura E., „Globalization and Internationalization”, în Philip G. Altbach, Liz Reisberg, Laura E. Rumbley, *Trends in Global Higher Education, Tracking an Academic Revolution*, Sense Publishers, Paris, 2010, vol. 22, pp. 23-35
2. Bîrzea, Cezar, Fartușnic, Ciprian, „Reforming The Romanian System of Education”, în John P. Anchan, Michael Fullan, Eleoussa Polyzoi (Eds.), *Change Forces in Post-Communist Eastern Europe*, RoutledgeFalmer, Londra, New York, 2003, pp. 74-93
3. Berindei, Dan, „Studenți români peste hotare și procesul de constituire a României moderne”, în Dan Berindei, *Cultura națională română modernă*, București, Editura Eminescu, 1986, pp. 38-55
4. Berindei, Dan, „Tineri români la Paris înainte de 1848”, în Dan Berindei, *Românii și Europa. Istorie, Societate, Cultură*, Editura Museion, București, 1991, pp. 71-79
5. Crăciun, Daniela, „National Policies for Higher Education Internationalization: A Global Comparative Perspective”, în Adrian Curaj, Ligia Deca, Remus Pricopie (Eds.), *European Higher Education Area: The Impact of Past and Future Policies*, Springer Open, 2018, pp. 95-106
6. Curaj, Adrian (et al.), „Romanian Higher Education in 2009–2013. The Bologna Process and Romanian Priorities in the Search for an Active European and Global Presence”, în Adrian Curaj (et al.) (Ed.), *Higher Education Reforms in Romania. Between the Bologna Process and the National Challenges*, Springer Open, 2015, pp.1-24
7. Daghie, Teodora-Maria, Sofronea, Octavian, „De la Bologna la București. Câteva idei cu privire la reforma sistemului de învățământ superior românesc”, în Irina Năstasă-Matei, Laurențiu Vlad (Coord.), *Universitate și politică. Evoluții instituționale românești și trasee europene de formare intelectuală, secolele XIX-XXI*, Editura Universității din București, 2014
8. Dang, Que Anh, „The Bologna Process Goes East? from “Third Countries” to Prioritizing Inter-Regional Cooperation Between the ASEAN and EU”, în Adrian Curaj (et.al) (Ed.), *The European Higher Education Area. Between Critical Reflections and Future Policies*, Springer, 2015, pp.763-783
9. Deca, Ligia, Egron-Polak, Eva, Fiț, Cristina Ramona, „Internationalisation of Higher Education in Romanian National and Institutional Contexts”, în Adrian Curaj (et.al) (Ed.),

- Higher Education Reforms in Romania the Bologna Process and the National Challenges*, Springer, 2015, pp. 127-147
10. Dakowska, Dorota, Serrano-Velarde, Kathia, „European Higher Education Policy”, în Heinelt Hubert, Sybille Münch, *Handbook of European Policies: Interpretive Approaches to the EU*, Edward Elgar Publishing, UK, 2018, pp. 260-272
 11. de Wit, Hans, „European Integration in Higher Education: The Bologna Process Towards a European Higher Education Area”, în James J.F. Forest, Philip G. Altbach (Eds.), *International Handbook of Higher Education*, vol.18, Springer, Dordrecht, 2007, pp. 461-482
 12. Dobre, Ana Maria, Coman, Ramona, „Drumul spre uniunea Europeană: procesul de Europeanizare a României”, în Ana Maria Dobre, Ramona Coman (coord.), *România și integrarea europeană*, Institutul European, Iași, 2005, pp. 9-24
 13. Dumbrăveanu, Laura, „Romania. History of school system”, în Wolfgang Hörner (et.al) (Ed.), *The Education Systems of Europe*, Springer, Dordrecht, 2007, pp. 626-645
 14. Froumin, Isak, Kouzminov, Yaroslav, „Common Legacy. Evolution of the Institutional Landscape of Soviet Higher Education”, în Jeroen Huisman (et.al) (Eds.), *25 Years of Transformation of Higher Education Systems in Post-Soviet Countries. Reform and Continuity*, Palgrave Macmillan, 2018, pp. 45-72
 15. Keith Hitchins, „Formă și fond: intelectualii români față cu Europa.1860-1940”, în Ana Maria Dobre, Ramona Coman (coord.), *România și integrarea europeană*, Institutul European, Iași, 2005
 16. Kehm, Barbara M., „Internationalisation in Higher Education: from Regional to Global”, în Roddy Begg, *The Dialogue between Higher Education Research and Practice*, Springer, Dordrecht, 2003, pp. 109-120
 17. Knight, Jane, de Wit, Hans, „Strategies for internationalization of higher education: historical and conceptual perspectives” în Hans de Wit (Ed.) *Strategies for Internationalization of Higher Education: a comparative study of Australia, Canada, Europe and the United States of America*, European Association for International Education, Amsterdam, 1995 pp. 5-32
 18. Maiorescu, Titu, „În contra direcției de astăzi în cultura română (1868)”, în vol. *Critice*, Editura Librăriei Soceu&Comp., București, 1874
 19. Năstasă, Lucian, „Universitățile occidentale și formarea elitei intelectuale românești. Repere asupra migrației studentești și a transferurilor culturale (1864-1948)”, în Mihai Dinu

- Gheorghiu, Mihaiță Lupu (Coord.), *Mobilitatea elitelor în România secolului XX*, Paralela 45, Pitești, 2008, pp. 60-108
20. Nemoianu, Virgil, „Cazul etosului central-european. Instruirea dincolo de clase”, în Adriana Babeți, Cornel Ungureanu (Coord.), *Europa Centrală. Nevroze, dileme, utopii*, Polirom, Iași, 1997, pp.168-194
 21. Nóvoa, António, Dejong-Lambert, William, „Educating Europe: An Analysis of EU Educational Policies”, în David Phillips, Hubert Ertl (Eds.), *Implementing European Union Education and Training Policy: A comparative Study of Issues in Four Member States*, Kluwer Academic Publisher, Dordrecht, 2003, pp. 41-7
 22. Olsen, Johan P., Maasen, Peter, „European debates on the knowledge institution: the modernization of the university at the European level”, în *University Dynamics and European Integration*, Springer, Dordrecht, 2007, pp. 3-24
 23. Pabian, Petr, „Europeanisation of Higher Education Governance in the Post-Communist Context: The Case of Czech Republic”, în Alberto Amaral (et.al.) (eds.) *European Integration and the Governance of Higher Education and Research*, Springer, Dordrecht, 2009, pp. 257-278
 24. Perț, Steliana, „Învățământul”, în N.N. Constantinescu, *Istoria economică a României, 1939-1989*, vol.2, Editura Economică, București, 2000, pp. 323-340
 25. Schifirneț, Constantin, „Europeanizarea societății românești și modernitatea tendențială”, în Constantin Schifirneț (Coord.), *Europeanizarea societății românești și mass-media*, Comunicare.ro, București, 2011, pp. 10-49
 26. Schifirneț, Constantin, „Teoria formelor fără fond despre mentalități și disfuncționalități instituționale”, în Adrian Paul-Iliescu, *Mentalități și instituții. Carențe de mentalitate și înapoiere instituțională în România modernă*, Ars Docenti, București, 2002, pp.121-139
 27. Sigmirean, Cornel, „Formarea elitelor intelectuale românești din Transilvania (1701-1918)”, în Mihai Dinu Gheorghiu, Mihăiță Lupu (Coord.), *Mobilitatea elitelor în România secolului XX*, Paralela 45, 2008, Pitești, pp. 109-124
 28. Sigmirean, Cornel, „Contribuții la studierea universităților europene de către tinerii români ardeleni în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în primele decenii ale secolului XX”, în Grigore Ploșteanu (ed.), *Interferențe istorice și culturale române europene*, Tg. Mureș, 1996, p. 105-124

29. Willy Wielemans, Johan L. Vanderhoeven, „New tasks and roles for higher education in Belgium and Luxembourg”, în Gellert Claudius (ed.), *Higher Education in Europe*, Higher Education Policy Series, vol. 16, Jessica Kingsley, London, 1993, pp. 152-167

VIII. Articole în reviste de specialitate

1. Alexandrescu, Mihai, *David Mitrany. From Federalism to Functionalism*, în „Transylvanian Review”, 16(1), 2007, pp. 20-33
2. Altarozzi, Giordano, *De la inocență la violență. Mișcarea protestatară din 1968 în Italia*, în „Revista Vatra”, nr. 6-7/2018, pp. 90-100
3. Altbach, G. Philip, Knight, Jane, *The Internationalization of Higher Education: Motives and Realities*, în „Journal of Studies in International Education”, 11(3-4), 2007, pp. 290-305
4. Altbach, G. Philip, Teichler, Ulrich, *Internationalization and Exchanges in a Globalized World*, în „Journal of Studies in International Education”, vol. 5, 2001, pp. 5-25
5. Blokker, Paul, *Post-communist Modernization, Transition Studies and Diversity in Europe*, în „European Journal of Social Theory”, 8(4), 2005, pp. 503-525
6. de Benedictis, Luca, Leoni, Silvia, *Gender bias in the Erasmus network of universities*, în „Applied Network Science”, 5(1), Springer, 2020, pp. 1-25
7. de Wit, Hans, *The Sorbonne and Bologna Declarations on European Higher Education*, în „International Higher Education”, nr. 18, 2000, pp.8-9
8. Gans-Morse, Jordan, *Searching for Transitologists: Contemporary Theories of Post-Communist Transitions and the Myth of a Dominant Paradigm*, în „Post-Soviet Affairs”, 20(4), 2004, pp. 320-349
9. Guichard, Olivier, *L'éducation Et L'Europe*, în „Rivista Di Studi Politici Internazionali”, 39(1), 1972
10. Hofstetter, Rita (et al.), *Mapping the discipline history of education*, în „Paedagogica Historica”, 50(6), 2014, pp. 871-880
11. Karady, Victor, *La Migration internationale d'étudiants en Europe, 1890-1940*, în „Actes de la recherche en sciences sociales”, vol. 145, 2002, pp. 47-60
12. Kehm, Barbara M., Teichler, Ulrich, *Research on Internationalisation in Higher Education, în Internationalization of European Higher Education*, în „Journal of Studies in International Education”, 11(3-4), 2007, pp. 260-273

13. Kellig, Ruth, *The Bologna Process and the Lisbon Research Agenda: the European Comission's expandind role in higher education discourse*, în „European Journal of Education”, 41(2), 2006, pp. 203-223
14. Kyvelidys, Ioannis, *State Isomorphism in the Post-Socialist Transition*, în ”European Integration on line Papers (EioP)”, 4(2), 2000
15. Mândruț, Stelian, *Rolul politehnicii din Viena în formarea intelectualității tehnice românești (1867-1918)*, în „Xenopoliana”, 4 (1-4), Iași, 1996, pp. 156-162
16. Mândruț, Stelian, *Studenții din România, Transilvania și Bucuvina la Universitatea Tehnică din Viena (1867-1918)*, în „Anuarul Institutului de cercetări socio-umane <<Gheorghe Șincai>>”, 1, Târgu Mureș, 1998, pp. 58-78
17. Morelli, Umberto, *From national cultural paradigms to European/global cultural paradigms: A Copernican revolution*, în „Journal of Social Science Education”, 18(3), 2019, pp. 29-40
18. Năstasă- Kovács, Lucian, *Rolul universităților occidentale în modernizarea și europenizarea elitelor românești, 1960-1918*, în „Xenopoliana”, 6 (1-2), Iași, 1996, pp. 169-181
19. Papatsiba, Vassiliki, *Des etudiants europeens. Erasmus et l'aventure de l'alterite'*, în „Revue française de pédagogie”, vol. 149, 2004, pp. 137-140
20. Papatsiba, Vassiliki, *Political and individual rationales of student mobility: A case-study of ERASMUS and a French regional scheme for studies abroad*, în „European Journal of Education”, vol.40, 2005, pp. 173–188
21. Papatsiba, Vassiliki, *Making higher education more European through student mobility? Revisiting EU initiatives in the context of the Bologna Process*, în „Comparative Education”, 42(1), 2006, pp. 93–111
22. Petcu, Vlad (et.al), *Ghid practic pentru internaționalizare învățământului superior românesc*, în „Higher Education Policy Series”, nr. 11, București, 2015
23. Picket, Vincent, *The internationalisation of Higher Education. Country Report on the Netherlands*, în „Higher Education”, 21(3), 1991, pp. 423-436
24. Qiang, Zha, *Internationalization of Higher Education: towards a conceptual framework*, în „Policy Futures in Education”, 1(2), 2003, pp. 248-270
25. Rădulescu, Mihai Sorin, *Acte privind studenții români mediciști la Paris în deceniul 1850-1860*, în „Revista istorică”, 5 (5-6), 1994, pp. 523-527

26. Starkie, Elisa Gavari, *Core elements of the European (Higher) Education policy: market-driven restructuring or impetus for intercultural rapprochement?*, în „International Review of Education”, vol. 54, Springer, Netherlands, 2008, pp. 409-425
27. Teichler, Ulrich, *Internationalisation as a Challenge for Higher Education in Europe*, în „Tertiary Education and Management”, nr. 5, 1999, pp. 5-23
28. Teichler, Ulrich, *Comparative higher education: potentials and limits*, în „Higher Education”, nr. 32, Kluwer Academic Publisher, Netherlands, 1996, pp. 431-465
29. Teichler, Ulrich, *The Changing Debate on Internationalisation of Higher Education*, în „The International Journal of Higher Education Research”, vol. 41, 2004, pp. 5-26
30. Teichler, Ulrich, *Internationalization of Higher Education: European experiences*, în „Asia Pacific Education Review”, 10(1), 2009 pp. 93-106
31. Teichler, Ulrich, *The changing debate on internationalization of higher education*, în „Higher Education”, nr. 48, 2004, pp.5-26
32. Van der Wende, M., *Internationalization of Higher Education in the OECD countries: Challenges and Opportunities for the Coming Decade*, în „Journal of Studies in International Education”, nr. 11, 2007, pp. 274-289
33. Vedovato, Giuseppe, *Istituto universitario europeo e « tele-Università europea » a Firenze*, în „Rivista di Studi Politici Internazionali”, 39(1), 1972, pp. 17-94

IX. Teze de doctorat

1. Alecu, Iulia, *Migrație și mobilitate intelectuală în contemporaneitate*, Universitatea „Valahia” din Târgoviște, Școala doctorală de Științe Economice și Umaniste, 2019
2. Barbu, Oana-Luiza, *O abordare culturală a procesului de internaționalizare a învățământului superior românesc*, Universitatea din București, Facultatea de Litere, 2018
3. Bălașa Eugenia, *Integrarea învățământului cu cercetarea și producția, condiție fundamentală a eficienței învățământului și a progresului social multilateral*, Universitatea din București, Facultatea de Istorie-Filosofie, 1979
4. Bojan, Cristina, *Conceptualizări ale educației. Dimensiunea europeană a educației*, Facultatea de Studii Europene, Universitatea Babeș Bolyai, Cluj-Napoca, 2010

5. Chivu, Roxana, *Dimensiunea europeană a învățământului superior românesc: strategii și constrângeri*, Universitatea din București, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, 2003
6. Carpea Mihaela, *Educația și formarea profesională continuă din România în contextul procesului „Europa 2020”*, Universitatea din București, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, 2012
7. Ciurescu, Camelia, *Dinamica sistemelor de învățământ în Uniunea Europeană*, Universitatea din București, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, 2009;
8. Gaio, Ana, *Policy formation in the European Community - the case of culture* (teză de doctorat nepublicată), City University London, Londra, 2015
9. Paraschiveanu, Virgil, *Rolul organizațiilor internaționale în proiectarea, implementarea și evaluarea politicilor educaționale din România*, Universitatea din București, Facultatea de Psihologie și Științe ale educației, 2016
10. Zetu, Cristina, *Tinerii și Europa: o perspectivă comparativă a percepției studenților din România și Turcia asupra identității europene*, Universitatea „Al. Ioan Cuza”, Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice, Iași, 2013
11. Viiu, Gabriel Alexandru, *The policies of research evaluation in Romanian higher education: recent practices and alternative approaches*, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, București, 2014

X. Surse audiovizuale

Discursul președintelui Comisiei Europene Jean Claude Juncker, adresat Adunării Generale Anuale a Erasmus Student Network, Thesaloniki, 2019, material audio-video disponibil la <https://www.youtube.com/watch?v=nUHpAdM4ZSc>

Prof. Alexander Au, *Go international: How studying abroad can change your life*, TEDxHumboldtMexicoCity, material audio-video disponibil la <https://www.youtube.com/watch?v=8BcaB4PiecU&t=37s>